AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

AVİM Yorum • No: 2014 / 83 • Kasım 2014

TÜRK-ERMENİ İHTİLAFI: KİMİN SAKLAYACAK BİR ŞEYLERİ VAR?

Maxime GAUIN

Maxime GAUIN*
Daily Sabah, 14,10.2014

Perinçek-İsviçre davası ve 1915in 100. yıldönümü çerçevesinde Türkiyeye bir kez daha tarihle yüzleşmesi konusunda çağrı yapılacaktır. Ancak, kim günümüz tarihinin ilgili arşivlerde özgürce araştırma yapıldıktan sonra yazılması gerektiği gerçeğine karşı çıkabilir? (1938 öncesi) Osmanlı ve Türk arşivleri 1989den beri açık durumdadır ve bu arşivlere erişim kolaylığı son 15 senede epey artmıştır. Ara Sarafian, Hilmar Kaiser, Garabet Moumdjian ve Taner Akçam dâhil Ermeni soykırımı destekçileri Osmanlı arşivlerinde 1991den beri araştırma yapmaktadır.

Buna karşın, milliyetçi Ermeni anlatısını onaylamayan ve Ermenistan Milli Arşivlerinde çalışma yapmaya denemiş tek araştırmacı olan Yektan Türkyılmaz, gerekçe gösterilmeden tutuklanmış ve neticede sınır dışı edilmiştir. İtalyadaki Chieti Üniversitesinde bir tarih profesörü olan Stefano Trinchese, yaklaşık 10 sene önce Amerikada Bostonun bir dış mahallesi olan Watertowndaki Ermeni Devrimci Federasyonu (EDF, Taşnaklar) arşivlerine bir mektup yazmıştı. Trinchesenin arşivdeki belgelere erişim talebi cevapsız bırakılmıştı. Bugüne kadar da bu tutumda bir değişiklik olmamıştır. Ben de Ağustos ayında çeşitli arşivlerde araştırma yapmak için Amerikadaydım. EDF Arşivleri Enstitüsü başkanına Bostona gelmemden üç hafta önce bir e-posta göndermiştim ancak kendisi bu e-postama cevap vermedi. Bunun üzerine e-postayı tekrar gönderdim, ancak yine bir sonuç alamadım. EDF ile bağlantıları olan Ermeni asıllı Amerikalı tarihçi Dickran Kaligiana iki kere yazdım, ancak kendisi bana cevap vermedi. Nihayet enstitüyü telefonla aradım, ancak cevap veren olmadı. Bu şaşırtıcı bir şey değildir, zira EDF Arşivleri Enstitüsünün resmi internet sitesine bakacak olursanız, araştırmacılar için arşivlerin açık olduğu günler ve saatler gibi hiçbir bilgi verilmediğini görmüş olursunuz. Bu, Ermeni arşivleriyle ilgili olarak edindiğim tek olumsuz tecrübe değildir. EDF ile bağlantısı olmayan Paristeki Nubarian Kütüphanesinde iki kez araştırmaya yapmayı denedim, ancak ilk seferinde kütüphane müdürü benim orada olacağım sıralarda Fransa dışında olacağını söylemişti, ikinci seferde ise kendisi e-postalarıma cevap bile vermedi. Tüm bu anlattıklarım bir araya getirildiğinde Ermeni arşivleri hakkında zaten bir takım çıkarımlar yapılabilecektir.

Bu anlattıklarımdan daha da çarpıcı olanı ise - Ara Sarafianın fark etmiş olduğu gibi - Ermeni belgelerine erişmeye çalışırken kapalı kapılarla karşılaşanların sadece Ermeni soykırımı iddialarına karşı çıkan araştırmacıların olmamasıdır. Amerikadaki Zoryan Enstitüsünün toplamış olduğu kişisel yazışma belgeleri ve Kudüs Ermeni Patrikhanesi arşivleri sadece sayıca çok az olan partizan yazarlara açıktır ve böylece bu yazarlar kendilerine karşı çıkılma riskine girmeden istedikleri şeyleri bu belgelerle onaylayabilmektedir. Kısacası, bu şahıslar kendi arşivlerini saklarken gerçekleri savundukları yönünde ciddi bir iddiada bulunabilirler mi?

Ermeni arşivlerinin kapalı olmasının ardındaki nedenleri ortaya çıkarmak zor değildir. Bu nedenlerden bazıları burada açıklanacaktır. Jön Türkler destekçisi olduğu pek söylenemeyecek olan Michael Reynolds gibi tarihçiler sayesinde, Rus subayların henüz 1914ün sonbaharında bile Ermeni gönüllülerin işledikleri savaş suçlarından endişe duymuş oldukları yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Ancak bundan daha da az bilineni ise 1918-1920 arası Fransız subaylarının benzer yönde edindiği endişedir. Temmuz 1920de Adanadan toplu olarak kaçan Müslüman nüfusa karşı planlı bir katliam gerçekleştirildi. Tüm hayatı boyunca Ermenilerin dostu olmuş Albay Édouard Brémond, bu krize bir son vermek için katliamı gerçekleştiren Ermeni faillerin yargılanmadan sistemik bir şekilde asılması emrini verdi. Buna ilaveten, Adanaya yakın bir köyün tamamını katleden Ermeniler ve Süryaniler yargılandı. Yargılananların hepsi Fransız askeri mahkemesi tarafından mahkûm edildi. Yargılananların beşi idama, dördü ise ömür boyu ağır hapis cezasına mahkûm oldu. Ermenilerin sergilediği vahşettin en vahim yönlerini zaptedebilmek bir ayı aldı, sükûneti tekrar sağlayabilmek ise iki aydan uzun sürdü. Ortamın yatışması ve Müslümanların Adanaya dönüşü sonrasında, Adananın emniyet müdürü Tommy Martin dikkatli bir şekilde yürütülmüş olan bir soruşturma sonrasında, 1920 yazında gerçekleşen Müslümanlara yönelik katliama yol açan ayaklanmanın tartışmasız bir biçimde etnik temizlik ve bir Kilikya Ermenistanı şekillendirmek isteyen Ermeni milliyetçiler özellikle de Sosyal Demoktrat Hınçak Partisi tarafından planlandığı ve gerçekleştirildiği sonucuna vardı. Bunun bir sonucu olarak bir takım Ermeni liderler ve provokatörler Kilikyadaki Fransız idaresi tarafından defedildiler. 1916da Fransız hükümeti ve Ermeni milliyetçiler arasında yapılan bir anlaşmayla kurulan Ermeni Lejyonu - Fransız hükümetinin kendi sözleriyle - nükseden kötü ruhu sebebiyle 1920 yazında lağvedildi.

Bu anlatılanlar istisnai olaylar değildi. Fransız donanması istihbaratının gözlemlediği gibi, 1920nin ilkbaharında ve yazında üçlü bir hareket vardı: batıda bir Yunan hücumu, güneyde Ermeni saldırıları ve Kafkasyadaki diğer Ermeni saldırıları. Bu anlatılanlar; Azerilerin topraklarından atılması ve katliama maruz kalmasına yol açan Kafkasyadaki saldırıların başında - daha önceden Nisan 1920de terörizm komplosu kurduğu gerekçesiyle Adanadaki Fransız askeri mahkemesi tarafından gıyabında 10 sene ağır hapis ve 20 sene sürgüne mahkûm edilen - Başpiskopos Moushegh Seropian olmuş olmasından dolayı desteklenmektedir. Buna paralel olarak Tiflisteki Fransız yüksek temsilcisi Damien de Martel, Haziran 1920de 36.000 Tataın (Azerinin) Erivanın güney bölgesinden atıldığını ve kadın ve çocuk dâhil 4.000 kişinin öldürüldüğünü yazmıştır. Damien de Martel diplomatik bir dille şu sonuca varmıştır: Bu detayları rapor etmeyi gereksiz olarak görmüyorum, çünkü bu detaylar her zaman aynı kişiler katliama uğruyorun geçerli olmadığını göstermektedir. Bazı siyasetçiler bu gereksiz olmayan sözleri hatırlamalı, ya da daha ziyade öğrenmelidir.

Bu sözler çok iyi hatırlanmalıdır, zira Kafkasyada Azerilere karşı etnik temizlik gerçekleştiren iki fail; Dro olarak da bilinen ve daha sonra Nazi ordusunda subaylık yapmış olan Drastamat Kanayan ve Mihver güçleri ve Sovyetlerle işbirliği yapmış olan Garegin Nzhdehdi. Ermeni Devrimci Federasyonu ile Nazi Almanyası arasındaki ittifakı önemsizleştiren Ermeni müdafiler fırsatçıdan başka bir şey değildir. Bu şahısların iddialarının aksine bahsi geçen ittifak önemsiz değildi. Hitlerin hiç tanınmayan bir siyasetçi olduğu 1922 civarlarında bile EDF Aryan ırkı fikrine tamamen kafayı takmış durumdaydı. 1920lerde EDF, Xoybun organizasyonu içindeki milliyetçi Kürtlerle ve de İranla beraber Aryan kardeşliği adına bir Aryan konfederasyonu kurmayı denemişti bununla ilgili bilgi için Jordi Tejel Gorgasın 1925den 1946ya kadarki Kürt milliyetçiliğiyle ilgili çalışmalarına bakınız. Benzer zamanda, 1928de EDF, ideologları zamanla Mussolininin faşizmi ile EDF doktrinleri arasındaki benzerliği kabul eden Faşist İtalya ile olan yakınlaşmasını başlattı. Bu yakınlaşma o kadar ileri gitti ki EDF, İtalyanın 1936daki Etiyopya

işgali için gönüllü toplamayı ve Milletler Cemiyeti tarafından dayatılan ekonomik yaptırımların etkisini azaltmanın yollarını aramayı önerdi. Bu yakınlaşmayla ilgili olarak Beatrice Penati ve G. Mamoulianın aydınlatıcı yayınlarını okuyunuz. Açıkça görülüyor ki, Ermeni milliyetçileri için Hitler faşizm ile Aryan kardeşliğinin kusursuz bir birleşimiydi. Aynı zamanda EDFnin 1930larda yayınlanan resmi gazetelerindeki - özellikle de Hairenik ve Haftalık Amerika Hairenik bir takım başyazıların on seneler boyunca - sadece sözde kalmayan - aşırı derecede kin dolu bir Yahudi karşıtlığı ifade ettiği not edilmelidir. Örnek vermek gerekirse, tarihçi Justin McCarthynin gözlemlemiş olduğu gibi, Vandaki Yahudi topluluğu Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus ordusundaki Ermeniler tarafından tamamen yok edilmiştir.

Nzhdeh, Nazi Almanyasının yenilgisinden sonra Sovyetler tarafından tutuklandı ve 1955te hapishanede öldü. Ancak Dro kaçtı ve neticede Amerikaya gitti. CIA, 2007 yılında Nazi ve Japon savaş suçluları arşiv serisinde yer alan Dro ile ilgili belgelerin bir kısmını yayımladı. Virginia, College Parktaki Ulusal Arşivlerde tutulan bu dosyayı okudum, fotoğraflarını çektim ve böylece de bir takım ilginç bilgiler keşfettim. Bunlardan en önemlisi, Dronun yakalanması için ciddi bir Sovyet çabası olduğuydu. Almanyadaki Sovyet İşgal Bölgesi askeri valisi Mareşal Georgy Zhukov, Amerikalılardan Dronun kellesini istemişti. Peki, o zaman Dro nasıl kaçtı? CIA belgeleri Dronun henüz 1945te bile Amerikan askeri istihbarat servisi için bir ajan olduğunu ve CIA kurulduktan sonra 1956daki ölümüne kadar orada çalıştığını göstermektedir. Dro ve Nzhdeh ideolojik sebeplerden dolayı etnik temizlik failleri ve Nazi savaş suçluları olmalarına rağmen ve Dro kendi hayatını kurtarmak için bir CIA ajanı olmasına rağmen; bu iki isme hem Ermenistan hem de Ermeni diasporası saygı duymaktadır. Bu sebeple, EDFnin kendileri hakkındaki arşivleri neden açmak istemediği konusunda tahmin yürütmek zor değildir. Ben çoğu Türkün gerçeklerden korktuğunu düşünmüyorum. Onların aslında isteği tüm gerçeklerin dürüst ve bilimsel bir şekilde incelenmesidir.

* *Tarih Yüksek Lisansı, Paris-Sorbonne Üniversitesi*

** *Bu makale AVİM uzmanı Mehmet Oğuzhan Tulun tarafından çevrilmiştir. Makalenin orijinali Daily Sabahta yayınlanmıştır: http://www.dailysabah.com/opinion/2014/10/14/the-turkisharmenian-dispute-who-has-something-to-hide*

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: GAUIN, Maxime. 2026. "TÜRK-ERMENİ İHTİLAFI: KİMİN SAKLAYACAK BİR ŞEYLERİ VAR?." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2014 / 83. Kasım 17. Erişim Ekim 31, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Yorum/TURK-ERMENI-IHTILAFI-KIMIN-SAKLAYACAK-BIR-SEYLERI-VAR

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır